

CHENG-PO' JÎN-KONG-HO-KHIP

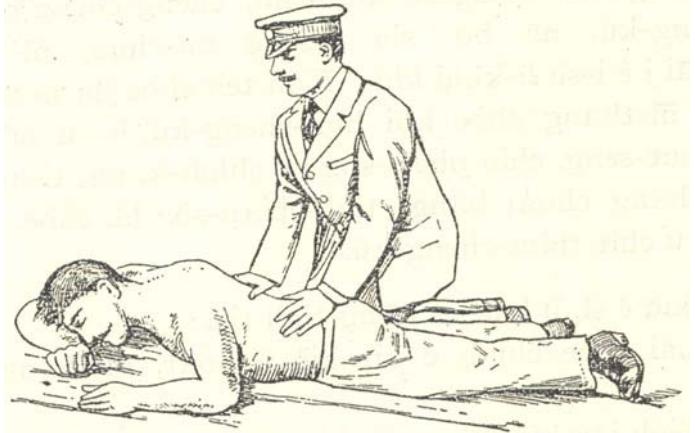
Chiong lâng ê lát pang-chân pīⁿ-lâng hō-khip, hiān-kim khah-siōng-sī chiàu Schafer-sī ê hoat-tō. I ê hoat chhin-chhiūⁿ ē-bīn sòr kì-chài.

Kiù siū-tiōh im-chúi ê lâng, chhut chuí liáu-āu, tiōh liâm-piⁿ chiong i ê seng-khu hō phak tī tōe-nih, ka-chiah ñg tī téng-bīn, chhiú chhun khui, thâu-khak tò tám, bīn chit pòaⁿ ēng pīⁿ-lâng ê chhiú hō thâu-khak khè-teh, hō chhùi lī thô. Saⁿ, kap io-tòa tiōh pàng lêng. Jiân-āu phòah tī i ê seng-khu, kūi tī tōe-nih, á-sī kūi tī piⁿ-á; bīn ñg pīⁿ-lâng ê thâu-khak. Ēng siang chhiú hōaⁿ tī piⁿ-lâng heng-āu, chha-put-to tī tē 10-12 ki ê hiáp-kut ê só-châi. Án-ni chiong chhiú chhun-tít, seng-khu phak-teh, hō seng-khu ê tāng-liōng lóh teh tī pīⁿ-lâng ka-chiah ê hā-pō, chhin-chhiūⁿ tē 489 tō. Chit ê hoat-tō ëe hō pīⁿ-lâng hō-chhut, nā khì-kng-lái û chuí iā ëe pang-chân i hō-chht.

Tē 489 tō.-Jîn-kong-ho-khip. Hō-chhut. (From Warwick and Tunstall's "First Aid," by permission of John Wright and Sons, Lid., publishers.)

Teh teh ê sî, bân-bân sòng 1, 2, 3; sòng liáu sûi-sî chiú chiong seng-khu ûn-ûn-á thè khah ãu-bīn, m̄-bián chhhí tī i ê seng-khu; chóng-sî nñg ki chhiú, iû-gôan lâu hōaⁿ tī heng-āu ê piⁿ-á, chhin-chhiúⁿ tē 503 tō. Án-ni kiù-kip-chiá nā thè-āu, khong-khì ëe jip tī piⁿ-lâng ê hi-lái; koh ûn-ûn-á sòng 1, 2; sòng liáu, koh-chài chiàu chéng ê hoat ê chhù-sū.

Tē 503 tō.-Jîn-kong-ho-khip. Khip-jip (Warwick and Tunstall).

Múi hun cheng chiong chit ê hoat, iok óa 15 pái, nā kàu pīⁿ-lâng ka-kī hō-khip hoat-khí, chhiat-chhiat bōh-tít thêng-chí, thêng-hâu i **hoat-siⁿ** ê liáu-āu, û chiàu chhù-sū, hit sî chiah thang thêng-chí chit ê hoat. Tiōh sòe-jī chiàu-kò, siat-sú hō-khip sió-khóá koh thêng-chí, iû-gôan tiōh chiàu chéng ê hoat koh-chài chòe, chiah ëe ēng-tit.

Kíⁿ-nā chòe jîn-kong-ho-khip ê hoat-tō, bô lûn pīⁿ-lâng sî im-chúi, á-sî tiòng-tôk, tek-khak tiōh liâm-piⁿ chiong chit ê hoat-tō lâi chòe, m̄-thang iân-chhiân. Chhiat-chhiat bōh-tít tâi-seng òaⁿ i ê i-chiúⁿ, lâi ti-kàu gō liáu kè-sî. Pīⁿ-lâng û hō-khip liáu-āu, chiah thang sûi-ì hō i tó-teh khùn, jiân-āu chiah ēng hoat-tō hō i ê seng-khu ëe sio-lō, kap pang-chân i ê huih-sûn-khôan.

Nā kan-ta ka-kī chit lâng, bô chō-chhiú chiú **choan-bü** chhòng hō i hō-khip, hō pīⁿ-lâng hō-khip hoat-seng, chû-jîan chòe tē it iàu-kín. Nā û chō-chhiú chiú tōa-thúi ê tiong-kan, nñg pêng **koh-ë**, kap kha téng-bīn chiah ê só-châi, pīⁿ-pîⁿ lóng thang ēng sio ê mih, chhin-chhiúⁿ sio ê hip-pò, á-sî sio-chúi-kòan chiah-ê. Chóng-sî m̄-thang thêng-chí jîn-kong-ho-khip ê hoat-tō. Thêng-hâu í-keng û hō-khip liáu-āu, chiah thang chiong tâm saⁿ òaⁿ-khí-lâi. Nā û chō-chhiú chiú tiōh kiò i liâm-piⁿ kā pīⁿ-lâng òaⁿ saⁿ, chiong sio ê thán-á kah-teh.

Pīⁿ-lâng tiōh siông-sè khàn-hō, chéng-chéng tó chit tiám-cheng-kú, nā bô siū i-seng ún-chún, m̄-thang chhut-châi i ê i-sù lī-khui khì. Koh teh chòe jîn-kong-ho-khip ê sî, m̄-thang chòe kúi hun-cheng-kú, in-üi pīⁿ-lâng

hō-khip **put-seng**, chiū phah-sng bō chhái-kang, tì-kàu sit kiù; m̄-thang chōat bāng, tiōh chiap-sòa lâi chòe, siōng chíoh tiōh ū chit tiám-cheng-kú.

Kip-kiù ê sî, ū kúi-nā hāng tiōh tì-i:

1. Lâi chòe chiah ê kip-kiù ê hoat, m̄-thang iân-chhiān.
2. Tiōh iàu-kín liâm-piⁿ chòe jīn-kong-hō-khip.
3. M̄-thang hō pīⁿ-á ê lâng ū-teh, tì-kàu hō pīⁿ-lâng bōe siū-tiōh kàu-giâh khong-khì.
4. M̄-thang kā pīⁿ-lâng kng-lâi kng-khì, á-sî kā i tín-tâng lâi kiáu-jíau i.
5. Pīⁿ-lâng iáu-bē ōe thun chiâh-mih, m̄-thang ēng kiông-sim-che hō i chiâh, kiaⁿ-liáu iōh jip khì-kng-lâi.
6. Chòe jīn-kong-hō-khip ê sî, m̄-thang siuⁿ kóng, iā bōh-tit bō chhù-sū; koh m̄-thang chòe siuⁿ kín, tiōh chiâu kui-kú.
7. Pīⁿ-lâng nā cheng-sîn, m̄-thang hō i tòa tī siuⁿ jōah ê pâng-keng-lâi.
8. I-seng nā bō tī-teh, m̄-thang hō pīⁿ-lâng jip ék-thâng, sóe sio-chúi-ék.
9. M̄-thang siuⁿ kín sit bāng, tì-kàu gō kiù.

Lâng ēng soh-á tiâu ãm teh-beh lâi chū-chîn, hit ê kip-kiù ê hoat, sî chiâu ē-bîn:

Tiōh liâm-piⁿ chiong soh-á koah hō i tñg, á-sî kâ i pàng lóh kë; beh koah tñg soh-á, tiōh m̄-thang hō i siak-lóh thô-kha, tiōh ûn-ûn-á hû-lóh-lâi. Nâ seng-khu-nih ū pák-ân-ê, chhin-chhiüⁿ saⁿ, á-sî io-tôa, á-sî tiâu ãm ê soh-á, tiōh pàng lêng; nâ beh khah kín, tiōh ēng ka-to ka tñg. Tiōh m̄-thang hō pīⁿ-á ê lâng ū-teh, tì-kàu bô kàu-giâh khong-khì thang khip-jip. Tiōh hō hong chhe-tiōh i ê bîn. Tiōh chiong léng-chúi phoah i ê bîn kap heng-khám, iā chòe jîn-kong-hō-khip, kàu hō-khip ū chiâu chhù-sû chiah soah.

CHÚ-KIONG-GÂM-CHÉNG

Lûn gâm-chéng nâ khí-thâu liâm-piⁿ chiū-kün i-seng i-tî, chiong chit-ê chhiat-tû, kiám-chhái ōe hó, chóng-sî nâ iân-chhiâan kàu siuⁿ kú, chiū bōe **tâⁿ-tiáp-tit**. Só-i tî ē-bîn ū hoan-ék Eng-kok chit-ê Phok-i-höe só kì chit ê chû-kiong pîⁿ khí-thâu ê chèng-chöng, hō pêng-siông lâng chai thang kóaⁿ-kín tî-liâu.

Chit hō pîⁿ chiū-sî hû-jîn-lâng chòe thang kiaⁿ ê chèng.

Nâ bô kóaⁿ-kín chiong chit ê gâm-chéng chhiat-tû-khì, siông-siông in-üi án-ni lâi tì-kàu sit-lóh sîⁿ-miâ.

Chit ê chèng khí-thâu khí ê sî, kan-ta hián-chhut tî chit kiôk-pô-üi, bōe thôaⁿ kàu thong seng-khu.

Nâ ōe thang khah châ chhiat-tû, khah-siông khah khòai i-tî.

Tâk jit, tâk hun-cheng lóng sî iàu-kín, m̄-thang iân-chhiâan phah-sng sî-kan.

Chit hō chèng khí-thâu hián-chhut ê khôan-sit, tâi-khài im-tô ū âng ê pâi-siat-mih (âng-liû-chit, 紅流質); chit ê pâi-siat-mih m̄-sî chhin-chhiüⁿ gêh-keng tâk gêh teh lâi. Chit hō âng ê pâi-siat-mih, kiám-chhái iā chió-chiô.

Chú-kiong nâ kháp-tiôh, chiū lâu-huih, tâi-khài sî gâm-chéng.

Chit hō im-tô ê pâi-siat-mih, tâi-khài pêng-siông bô pháiⁿ-bî, khí-thâu khí ê sî iā bōe thiàⁿ.

Nâ tú-tiôh ū pháiⁿ-bî ê pâi-siat-mih, tiôh liâm-piⁿ chhiáⁿ i-seng lâi i-tî.

Hôan-nâ hû-jîn-lâng gêh-keng thêng kúi-nâ gêh-jit-kú, nâ im-tô ū pâi-siat-mih, bô lûn i ê sek ū âng á-bô, á-sî ū pháiⁿ-bî á-bô, **tiôh liâm-piⁿ chhiáⁿ i-seng i-tî**.

Nâ í-keng 40 gôa hè ê hû-jîn-lâng, gêh-keng teh-beh soah ê sî, nâ ū lâng kóng hit sî-chûn hû-jîn-lâng chû-kiong put-sî chhut-huih, á-sî pâi-siat-mih, sî chû-jîan ê sû, **chit hō ōe sî bô-iáⁿ, m̄-thang sìn-i**.

Tâuh-tâuh ū chit hō hû-jîn-lâng, gêh-keng beh soah ê sî, ū-sî chhut-huih, á-sî chhut-huih bô chiâu sî-chûn, á-sî ū têk-piât ê pâi-siat-mih, ū pêng-iú kâ i kóng chit hō bô iàu-kín, sî kan-ta gêh-keng beh soah ê sû, bô sîm-mih koan-hê. Só-i bô chhiáⁿ i-seng lâi i-tî, sòa tî-kàu ná-kú ná-siong-tiông. Kàu hit sî-chûn, i-seng sui-jîan ū chéng-chéng ê chhiú-sût, iā bōe chhiat-tû-tit, tûi án-ni gô liáu sîⁿ-miâ.

Hôan-nâ hû-jîn-lâng ū chhut-huih, á-sî chhut-huih bô chiâu sî-chûn, á-sî im-tô ū têk-piât ê pâi-siat-mih, bô lûn ū pháiⁿ-bî á-bô, **tiôh liâm-piⁿ chhiáⁿ ko-bêng ê chhiú-sût i-seng, siông-sè chín-chhat**. Nâ hû-jîn-lâng lóng chiâu án-ni lâi kiâⁿ, chiū khah-chôe lâng m̄-bián in-üi gâm-chéng, lâi sit-lóh sîⁿ-miâ.

Hôan-nâ hû-jîn-lâng, bô lûn chòe khàn-hô-hû, á-sî chô-sán-hû, á-sî pát ê hû-jîn-lâng, nâ ū lâng chhéng-kâu chit hō pîⁿ ê tî-liâu-hoat, **m̄-thang lâm-sám chû-choan kóng, tiôh chí-sî i kín-kín chhiáⁿ ko-bêng ê chhiú-sût i-seng lâi chim-chiok chín-chhat**.

Chú-kiong in-üi gâm-chéng chhut-huih, ū-sî sî ū sin-în ê sî, á-sî seng-sán liáu-âu bô lôa-kú. Hit sî-chûn nâ bô keng-kè i-seng chín-chhat khòai-khòai hō lâng gô-kái, liâh-chòe sî liû-sán (ka-lâuh-sin), á-sî sán-hô chû-kiong ê put-chôan-thè-siok (產後子宮不全退縮, *subinvolution of the uterus*), chiū-sî chû-kiong seng-sán liáu-âu bô chiâu gôan siu-sok.

Leng-pông-gâm-chéng (乳房癌腫, *Cancer of the Breast*):

Lâng nā sīⁿ leng-pōng-gâm-chéng ê sī, iû-gôan tiôh kóaⁿ-kín chiū-kūn i-seng, hō i chhiat-tû, nā iân-chhiâan, iû-gôan bôe chhiú-sút-tít.

Chit hō pīⁿ ê khí-thâu, ū-sî leng-pông-lâi, ū kui-liáp tēng-tēng ê sió-kiat-chat (小結節, *small nodule*). Chit hō kui-liáp iā bôe thiàⁿ. Hū-jîn-lâng sóe seng-khu ê sî, chhàu-tú-khám kháp-tiôh, chiah chai ū kui-liáp. Ū-sî tùi leng-thâu ōe chhut âng ê pâi-siat-mih chhin-chhiūⁿ huih-chuí. Nā án-ni-siⁿ tiôh liâm-piⁿ chiū-kūn i-seng i-tî.

Tùi gâm-chéng, gâm-chéng sòe-pau ōe kiâⁿ tùi lîm-pa-kóng kàu hit pō-ūi ê lîm-pa-chôaⁿ; iā chiah ê lîm-pa-chôaⁿ ōe chéng, ná-kú ná-tôa-liáp. Só-í chhiú-sút tiôh khah tōa, iā sî khah ūi-lân chiâu-pî chhiat-tû.

Bô-lûn tó-ūi ū sîⁿ chéng-iông (liáp-á), tiôh liâm-piⁿ chiū-kūn i-seng thang chín-chhat, bián-tit siuⁿ bân tì-kàu bôe i-tit.

Tî ē-bîn sór kî ê pió chiū-sî hoat-lûn hân-lóan-kè (*Fahrenheit's thermometer*) kap pah-tô hân-lóan-kè (*Centigrade thermometer*) ê tùi-chiò. Nâ beh chiong F. tōlái tùi-chiò C. tō, tiôh chiong F. tō kiám 32, chiah koh sêng 5, chiah ēng 9 lâi pun; hit ê tek-siàu (*quotient*) chiū-sî C. tō. Nâ beh chiong C. tō lâi tùi-chiò F. tō, chiong C. tō sêng 9, ēng 5 lâi pun, ke 32; hit-ê giâh-sòr sî F. tō.

Peng-tiám 32°F.; 0°C. Kún-chhèng-tiám 212°F.; 100°C.

F.	C.	F.	C.
212 (Kún-chhèng-tiám)	100	104	40
200	93.3	103	39.4
170	76.6	102	38.9
155	68.3	101.5	38.6
150	65.6	101	38.3
140	60	100.5	38.1
130	54.4	100	37.8
120	48.9	99.5	37.5
115	46.1	99	37.2
112	44.4	98.4 (Thé-un ê pún-tô)	36.9
110	43.3	98	36.7
108	42.2	97.5	36.4
106	41.1	97	36.1
105	40.6	96.5	35.8
96	35.6	72	22.2
95.5	35.3	70	21.1
95	35	68	20
94	34.4	66	18.9
92	33.3	65	18.3
90	32.2	64	17.8
88	31.1	62	16.7
86	30	60	15.6
84	28.9	58	14.4
82	27.8	56	13.3
80	26.7	54	12.2
78	25.6	52	11.1
76	24.4	32 (Peng-tiám)	0
74	23.3		